

VYŠNÝ, P. *Pravek práva.*

Praha: Leges, 2021, 128 s.

Pravek práva je v európskom právno-akademickom prostredí veľmi neštandardnou výskumnou problematikou reprezentujúcou to obdobie našich dejín, ktoré by pravdepodobne mnohým bádateľom vôbec nezišlo na um skúmať. Inak je to u právneho historika a iberoamerikanistu Petra Vyšného, ktorý si vo svojej monografii vytýčil zaiste neľahkú úlohu toto neprebádané obdobie, navyše nepodložené žiadnymi písomnými prameňmi, skúmať, a to dokonca z pohľadu práva, ktorého vznik sa tradične spája až s rozvojom civilizácie v období staroveku, teda zdanlivo skúma fenomén, ktorý ešte v danom časovom úseku vôbec neexistoval.

Treba však poukázať na tú podstatnú skutočnosť, že práve autor už má predchádzajúce skúsenosti s takýmto typom bádania, keďže sa vo svojom výskume zameriava (okrem iného) na predkoloniálne kultúry Latinskej Ameriky, najmä Aztékov, ktoré boli taktiež pomerne dlho považované za kultúry bez práva, ako ho poznáme v súčasnosti, čo bolo ale spôsobené skôr nepochopením týchto kultúr španielskymi dobyvateľmi a do istej miery aj europocentrizmom staršej európskej právnej vedy.¹ Treba preto uvítať snahu autora o vedecké uchopenie problematiky spracúvanej v tu recenzovanej monografii, keďže aj táto môže byť vo svetle recentných objavov iných odvetví vied (napr. genetiky, archeológie, antropológie či etnológie) relevantná pre právnu vedu podobne, ako to je u predkoloniálnych kultúr Latinskej Ameriky, a v prebádaní tohto obdobia nám bránia skôr subjektívne zaužívané predstavy o tejto epoche, než objektívna nemožnosť takéhoto skúmania.

Napokon s dvomi najčastejšími námietkami, ktoré sa zvyčajne spájajú s možnosťou skúmania praveku, resp. práva v praveku, sa presvedčivo vysporiadal aj autor hneď v úvode svojej monografie. Keďže právna história skúma v prevažnej miere písomné pramene, je pochopiteľné, že absencia týchto prameňov značne sťažuje skúmanie akéhokoľvek normatívneho systému v danom období, no ako uvádza aj autor, právo ani v súčasnosti netvorí výhradne písomné právne akty a nebolo to tak ani v minulosti, napr. v stredoveku, kde prevažovali právne obyčaje vyznačujúce sa práve tým, že vo svojom počiatku nemali písomnú podobu. Navyše právo nie je možné zúžiť len na texty právnych predpisov a iných textov zachycujúcich právo, ale vždy treba skúmať aj jeho aplikáciu a iné mimoprávne systémy,

¹ Bližšie pozri: VYŠNÝ, P. *Historicko-právne súvislosti dobytia nového sveta Španielmi*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2015, s. 54–104, alebo VYŠNÝ, P. – PUCHOVSKÝ, J. *Právne dejiny Latinskej Ameriky: Koloniálne obdobie a obdobie nezávislých štátov*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2021, s. 13–25.

ktoré ho môžu ovplyvňovať, či už tým, že mu poskytnú teleologický základ, alebo len ovplyvnia jeho faktickú aplikáciu. V období praveku teda nemožno síce skúmať prameň práva tak, ako v novších dejinných epochách, no výsledky výskumu iných vied nám poskytujú dostatočný základ na skúmanie fungovania a organizácie (značne rozdrobenej) pravekej spoločnosti, a teda aj akéhosi práva *sui generis* tejto spoločnosti. Tým v podstate riešime aj druhú námietku, ktorá viaže právo na štátnu moc, ktorá, pochopiteľne, v praveku neexistovala. Treba však podotknúť, že štát ako pojem neexistoval až do obdobia renesancie, a napriek tomu právo skúmame už v antike, a to z toho jednoduchého dôvodu, že vtedajšie spoločenské útvary boli podobné štátu (hoci sa viazali skôr na spoločenstvo, než na územie). Autor vo svojej monografii pritom presvedčivo dokazuje, že aj praveká spoločnosť mala určitú, časom čoraz zložitejšiu organizáciu, resp. zoskupenia niekoľkých rodín, rodov či klanov (napr. autorom uvádzané lovecko-zberačské skupiny, lokálne skupiny a náčelníctvá), ktoré museli dodržiavať isté, hoci aj nenormatívne pravidlá, a práve preto môžeme hovoriť minimálne o akomsi práve svojho druhu.

Keďže ide skutočne o nezvyčajnú tému právneho výskumu, autor sa vhodne rozhodol v prvej časti monografie venovať teoretickému úvodu do problematiky. Keďže autor ako jednu z príčin nezáujmu historikov o skúmanie praveku uvádza aj zaužívané zastaralé predstavy o praveku, s čím možno do istej miery súhlasiť, v prvej kapitole tejto úvodnej teoretickej časti poskytuje autor prehľad dejín praveku na základe najnovších poznatkov nehistorických a neprávných vied, čím úspešne vyvracia niektoré z týchto predstáv. Samotný prehľad dejín však tvorí len malú časť tejto state, a hoci je významný ako zdôvodnenie možnosti skúmania predmetnej problematiky, autor podstatne širší priestor venuje prístupu iných vied k skúmaniu praveku, čím v zásade ako úplne prvý bádateľ na našom území poskytuje určitú metodológiu ku skúmaniu tohto obdobia (keďže tradičná právno-historická metodológia používaná na našom území je z pochopiteľných dôvodov v podstate neaplikovateľná) a tým aj rukoväť, o ktorú sa môžu oprieť prípadní ďalší záujemcovia o bádanie v tejto oblasti. Treba tiež oceniť, že autor nielen syntetizuje poznatky o možnostiach a prístupoch k skúmaniu praveku, ale uvádza tiež limity týchto prístupov a snaží sa vysporiadať s najčastejšími námietkami k takýmto prístupom. V druhej kapitole teoretického úvodu autor skúma pojem a povahu pravekého práva, pričom formuluje pomerne presvedčivé, hoci, ako sám uvádza, empiricky neverifikovateľné závery. Zároveň aj v tejto časti sa zaoberá okrajovo metodológiou skúmania praveku práva na základe metodológií neprávných vied a tiež vlastnou metodológiou práce, v ktorej presvedčivo zdôvodňuje témy, na ktoré sa v monografii zamerá a tiež spôsob ich spracovania.

Druhá časť monografie sa v troch kapitolách venuje rôznym druhom, resp. štádiám vývoja spoločenskej organizácie v praveku (pravdaže, nie vo všetkých oblastiach prebiehal tento vývoj jednotne, resp. niekde sa zastavil v skoršom štádiu), a to od najmenej početnej lovecko-zberačskej skupiny,² v ktorej najviac absentujú základné prvky štátu, cez lokálnu skupinu³ až do štádia náčelníctva, ktoré autor pomerne nezvyčajne odlišuje

² Autor považuje za lovecko-zberačskú skupinu voľné a dočasné, resp. opakovane vznikajúce a zanikajúce zoskupenie určitého počtu lovcov a zberačov. Bližšie pozri: VYŠNÝ, P. *Pravek práva*. Praha: Leges, 2021, s. 38–39.

³ Autor považuje za lokálnu skupinu: „trvalé spoločenstvo viac-menej autarkných a autonómnych a v rôznej miere súdržných a spolupracujúcich rodov či klanov, ktoré malo podobu roľníckej osady či dediny alebo (polo)kočovného pastierskeho spoločenstva“. VYŠNÝ, P. *Pravek práva*, s. 39.

od kmeňov ako ďalšie vývojové štádium (opätovne to však neplatilo pre všetky kmene, keďže niektoré sa do náčelníctva nevyvinuli)⁴ a ktoré je v podstate priamym predchodcom štátu (výrazne prvky kmeňovej organizácie, resp. náčelníctva, boli dokonca prítomné aj v pôvodnej podobe rímskej ústavy). Táto druhá časť monografie má výrazne syntetický charakter a presne členenú štruktúru, kde sa autor pri každom spomenutom štádiu vývoja spoločenskej organizácie (s výnimkou kmeňov, ktoré zaraďuje k lokálnym skupinám, a teda nadväzuje až náčelníctvom) venuje najskôr všeobecnému úvodu a neskôr sociálnej, mocenskej a ekonomickej organizácii daného vývojového štádia. Autor sa pritom venuje ako základnému popisu týchto štádií spoločenskej organizácie, tak aj ich dynamickému vývoju, čím v zásade preukazuje oprávnenosť jeho tézy o možnosti skúmania práva *sui generis* v praveku, keďže presvedčivo dokladá existenciu ako všeobecných, tak v určitej miere aj mocenských pravidiel pravekej spoločnosti. Hoci teda ide v prevažnej miere o syntézu, tento prístup sa javí ako vhodný najmä s ohľadom na rozsah monografie, ako aj novosť riešenej problematiky, keďže monografia poskytuje práve vďaka svojmu syntetickému charakteru dobrý základ a východisko pre budúce skúmanie práva v tejto epoche.

Napokon prevažne teoreticko-metodologický a syntetický charakter jadra monografie autor vynahrádza v závere, ktorý je výrazne analytický. Autor v ňom presvedčivo konštatuje, že v pravekej spoločnosti existoval akýsi druh práva, ktorý sa počas jednotlivých štádií vývoja pravekej spoločenskej organizácie, ktoré sa stávali komplexnejšími, čoraz viac približoval k právu, ako ho chápeme dnes, pričom v rámci tohto dynamického vývoja sa konštituovala aj akási pred-forma donucovacej moci štátu, personifikovaná najmä v poslednom vývojom štádiu v osobe náčelníka. Zároveň, ako uvádza autor, možno praveké právo prezumovať už v pôvodnom štádiu vývoja, teda lovecko-zberačskej skupine, keďže, hoci bola egalitárska, už v nej možno pozorovať neformálnych vodcov, ktorí dokázali plniť aj niektoré typicky právne (správne, súdne, hospodárske, kultové a vojenské) úlohy, ktoré boli typické aj pre staroveké, a čiastočne aj stredoveké právo, hoci ešte nie na inštitucionalizovanej úrovni. Aj keď by bolo možné polemizovať s autorom, či v takomto prípade už možno hovoriť o práve, tieto pochybnosti sa vytrácajú v posledných štádiách vývoja, kmeňovej štruktúre a osobitne potom v náčelníctve, ako jej vyvinutejšej forme, kde, ako opisuje autor, už náčelníci vykonávali plošnú, sústavnú a centralizovanú moc, dokonca v obmedzenej miere aj s pomocou donútenia. Napokon zaujímavá a hodná ďalšieho výskumu je aj autorova teória o existencii spoločenskej zmluvy v náčelníctve, či existencia určitého spôsobu obchodovania či vlastníctva, ktoré sa zvyčajne spájajú najskôr s obdobím staroveku, čo by v zásade preukazovalo, že korene nášho práva siahajú podstatne ďalej, než v súčasnosti predpokladáme.

Monografia je logicky členená na dve relatívne samostatné časti a štyri kapitoly, ktoré sú prehľadne usporiadané do jednotlivých okruhov, ktoré autor metodologicky stanovil v úvode knihy. Celá monografia je doplnená bohatou bibliografiou najmä zahraničnej proveniencie, hoci sa pochopiteľne skladá prevažne zo sekundárnych prameňov a pramenné zdroje (s výnimkou *Lex Salica*) chýbajú, keďže neexistujú. Najmä v druhej časti

⁴ Autor totiž náčelníctvo považuje za komplexnejšiu formu kmeňa, resp. kmeňový zväz, teda v podstate ďalší, samostatný vývojový stupeň organizácie pravekej spoločnosti (hoci takéto oddelenie nie je v literatúre všeobecne prijímané, čo súvisí najmä s neexistenciou všeobecne platnej definície kmeňa) a chápe ho ako politicko-teritoriálny útvar ovládajúci lokálne skupiny regiónu, ktoré si zachovávajú istú mieru autarkie a autonómie. Bližšie pozri: VYŠNÝ, *Pravek práva*, s. 38–39.

monografie, týkajúcej sa jednotlivých vývojových štádií spoločenskej organizácie, čitateľov zaujme aj viacero ilustračných obrázkov a fotografií, ktoré dotvárajú celkový dojem z čítania. Napriek tomu, že ide o vedeckú prácu, je písaná veľmi zaujímavo a zrozumiteľne a môže byť prístupná nielen právnym historikom, ale v podstate akémukoľvek čitateľovi so záujmom o dejiny práva či o pravek. Dovoľujem si preto vyjadriť úprimné presvedčenie, že tu recenzovaná monografia poslúži ako základ pre mnohé budúce práce a poskytne vhl'ad do tejto zaujímavej dejinnej epochy nielen bádateľom, ale aj študentom či širokej verejnosti.

Marek Prudovič

doi: 10.14712/2464689X.2023.21